2. Охріменко М. А. Ідіоетнічна специфіка одиниць фразеосемантичного поля «Емоції людини» в перській і українській мовах : дис. … канд. філол. наук : 10.02.17 «Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство» / Охріменко Марина Анатоліївна. – К., 2012. – 251 с.
3. Постовалова В. И. Лингвокультурология в свете антропологической парадигмы (к проблеме оснований и границ современной фразеологии) / В. И. Постовалова // Фразеология в контексте культуры / отв. ред. В. Н. Телия. – М. : Яз. рус. культуры, 1999. – С. 25–33.
4. Ужченко В. Д. Фразеологія сучасної української мови : [навч. посіб.] / В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко. – К. : Знання, 2007. – 494 с.
5. Шаховский В. И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка / В. И. Шаховский. – М. : Изд-во ЛКИ, 2008. – 208 с.
6. Шаховский В. И. Эмоции : Долингвистика, лингвистика, лингвокультурология / В. И. Шаховский. – М. : Либроком, 2010. – 128 с.
7. Номис – Українські приказки, прислів'я і таке інше : Опанаса Марковича / [авт.-уклад. Матвій Номис]. – К. : Либідь, 1993. – 768 с.
8. СФУМ – Словник фразеологізмів української мови / [уклад. В. М. Білоноженко, І. С. Гнатюк, В. В. Дятчук та ін.]. – К. : Наук. думка, 2008. – 1104 с.
9. ФРФС – Фарси-русский фразеологический словарь / [сост. Галина Сергеевна Голева]. – М. : ИД «Грааль», 2000 . – 648 с

Охрименко Марина. Лексико-семантические группы фразеологических единиц, обозначающих эмоции человека, в современных персидском и украинском языках. Статья посвящена исследованию лексико-семантических групп фразеологических единиц, обозначающих эмоции человека, в современных персидском и украинском языках. В работе проанализированы особенности внутренней формы фразеологизмов, обозначающих эмоции человека. Сопоставительный анализ персидских и украинских эмотивных фразеологизмов позволяет выявить тринадцать общих лексико-семантических групп и выяснить продуктивность их компонентов. Самые многочисленные из выделенных нами лексико-семантических групп фразеологических единиц, обозначающих эмоции человека – это группы персидских и украинских фразеологизмов, связанные с человеком и неживой природой. Наименее численные – это группы, связанные с музыкальными инструментами, транспортными средствами, болезнями и деньгами.

Ключевые слова: лексико-семантическая группа, фразеологическая единица, эмоции человека, персидский язык, украинский язык.

Okhrimenko Maryna. Lexical and Semantic Groups of the Phraseological Units which Nominate Human's Emotions in Modern Persian and Ukrainian Languages. The proposed article is dedicated to the research of lexical and semantic groups of the phraseological units which nominate human`s emotions in modern Persian and Ukrainian languages. In the article the peculiarities of inner forms of the phraseological units which nominate human's emotion have been specified. The contrastive analysis of Persian and Ukrainian emotive phraseological units enables to identify thirteen common lexical and semantic groups and determine the productivity of their components. The most numerous lexical and semantic groups (of the phraseological units nominating human`s emotions) that we have outlined – are the groups of Persian and Ukrainian phraseological units which deal with human and inanimate nature. The least numerous groups – are groups dealing with musical instruments, vehicles, diseases and money.

Key words: lexical and semantic group, phraseological unit, human's emotions, Persian, Ukrainian.

Стаття надійшла до редколегії
12.03.2013 р.

УДК 811.111'373.23

Юрій Собков

Псевдонім як основа творення деяких криптонімів англійської та української мов: порівняльна характеристика

У статті здійснено порівняльний аналіз місця псевдонімів в утворенні криптонімів англійської та української мов. Розкрито принципи творення криптонімів за походженням: від псевдоніма; імені й псевдоніма; від

© Собков Ю., 2013

псевдоніма та імені по батькові; від імені, імені по батькові та псевдоніма. На основі цього виокремлені основні підгрупи в криптонімії обох досліджуваних мов, у кожній із яких розкрито спільні та відмінні варіанти. Опис основних груп криптонімів за зазначеним принципом творення представлений у рейтинговому порядку.

Ключові слова: криптонім, псевдонім, принцип творення, спільні й відмінні риси, основні підгрупи.

Постановка наукової проблеми. Аналіз досліджень із цієї проблеми. Проаналізувавши в попередніх статтях принцип творення криптоніма окремо за походженням, зокрема від псевдоніма; імені та псевдоніма; від псевдоніма та імені по батькові; від імені, імені по батькові й псевдоніма в англійській і українській мовах, видається особливо **актуальним** проаналізувати їх у порівняльно-зіставному аспекті. Проблеми зіставного аналізу цікавили і вітчизняних, і іноземних фахівців і ґрунтуються на основних принципах контрастивної лінгвістики. Вагомими є роботи Є. Поливанова, Л. Щерби, В. Русанівського, М. Кочергана, А. Лучик, В. Чумака, В. Левицького, Н. Биховця і А. Непокупного [1–13]. Значний внесок у розвиток зіставного мовознавства зробили такі вчені, як В. Аракін, Р. Будагов, В. Гак, К. Джеймс, Ю. Жлуктенко, В. Манакін, В. Ярцева та інші [1–13]. Але, однак, і англійському, і в українському мовознавстві відсутні спеціальні монографічні дослідження стосовно таких специфічних самоназв, як криптоніми.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманних результатів дослідження. Зіставний аналіз принципів творення в англійській та українській криптонімії дає змогу виділити спільні та відмінні риси творення для обох мов. **Мета** статті – зіставити принцип творення криптонімів англійської та української мов за походженням: від псевдоніма; імені й псевдоніма; від псевдоніма та імені по батькові; від імені, імені по батькові та псевдоніма.

За походженням від псевдоніма англійські та українські криптоніми мають кілька спільних варіантів творення: у дволітерному криптонімі – збіг обох літер з ініціальними літерами псевдоніма – *A.S.* – Stevenson, John Hall [3, с. 3], *M.P.* – Kilner, Dorothy [3, с. 411], *В.К.* – Драгоманов, Михайло Петрович [1, с. 83], *С.Ю.* – Петрушевич, Антон Степанович [1, с. 833] – або збіг першої з двох літер з ініціальною літерою псевдоніма – *P.V.* – Barling, Muriel [3, с. 207], *Ч.П.* – Афанасьєв, Олександр Степанович [1, с. 387]; у криптонімах зі слова та літери і слова та двох літер – подання слова псевдонімом: **Q. Patrick* – Webb, Richard Wilson [3, с. 599], *H.R. Gordon* – Ellis, Edward Sylvester [3, с. 314], *Богучаров, И.* – Костомаров, Микола Іванович [1, с. 72], *Підгеревський, І.М.* – Загул, Дмитро Юрійович [1, с. 306].

Трапляються випадки, властиві лише англійським криптонімам. До таких належать утворення криптонімів зі слова і літери, слова і двох літер, слова і трьох літер, слова і чотирьох літер, слова і числа або цифри, неповного слова і слова, з літери, слова і неповного слова за допомогою псевдоніма з поєднанням решти елементів, які є невідомими за походженням, наприклад: *Yuill, P.B.* – Williams, Terry Venables with Gordon [3, с. 178], *G. G. Kilburne* – Doudney, Sarah [3, с. 302], *C. D. E. Francis* – Howarth, Patrick John Fielding [3, с. 387], *F. De Lunatico, K. F. M.* – James, George Payne Rainsford [3, с. 397], *Sergius IV* – Buccaporci, Pietro [4, с. 324], *20 – Bore* – Tozer, Basil [3, с. 578].

Серед українських криптонімів трапляються інші специфічні варіанти творення. В однолітерному криптонімі такими є криптоніми, утворені за збігом літери з ініціальною або останньою літерою псевдоніма, як-от: *Ж.* – Дорошенко, Дмитро Іванович [1, с. 154], *З.* – Грушевський, Михайло Сергійович [1, с. 158], *-р-* – Весоловський, Ярослав Іванович [1, с. 317].

У дволітерних криптонімах української мови відмінності виявляються в утворенні за збігом обох літер з ініціалом або останньою літерою псевдоніма, на зразок: *(ОО)* – Кордуба, Мирон Михайлович [1, с. 276], *О-о* – Ніковський, Андрій Васильович [1, с. 281], за збігом другої літери з ініціальною або останньою літерою псевдоніма, як-от: *в.н.* – Ярошинська, Євгенія Іванівна [1, с. 85], *...ъ...й* – Афанасьєв, Олександр Степанович [1, с. 412], за збігом обох літер з ініціалами двох псевдонімів, як у *Н. М.***** – Франко, Іван Якович [1, с. 60] або – з ініціальною літерою одного псевдоніма й кінцевою літерою другого, наприклад *І–й* – Самійленко, Володимир Іванович [1, с. 178].

Відмінності українських трилітерних криптонімів полягають в утворенні їх за збігом літер із трьома літерами псевдоніма, як-от: *П.С.К.* – Антонович, Володимир Боніфатійович [1, с. 295], за збігом усіх літер з ініціальними літерами псевдоніма, типу *М.У.-Б.:* Венгжин, Микола [1, с. 240] та за збігом двох літер з ініціальними літерами двох псевдонімів: *Б.У.М.* – Венгжин, Микола [1, с. 61].

Специфічні особливості криптонімів української мови полягають також в утворенні криптоніма з неповного слова від псевдоніма, як-от: *В-ко* – Панасенко, Степан Васильович [1, с. 91], із неповного

слова та літери – за збігом обох елементів з псевдонімом, наприклад: *Селян. А. Похмурий* – Микитенко, Іван Кіндратович [1, с. 334], з двох неповних слів – за збігом їх із псевдонімом або за збігом одного з них із псевдонімом, наприклад: *О-а П-ка* – Косач, Ольга Петрівна [1, с. 278], *С-т, Єк.* – Котляревський, Олександр Олександрович [1, с. 338], криптоніма з неповного слова і слова – за збігом обох складників із псевдонімом або представлення слова псевдонімом, як-от: *Іван Дібр.* – Гордий, Гаврило Васильович [1, с. 179], *В-а, Марко* – Франко, Іван Якович [1, с. 89].

За походженням від псевдоніма англійські криптоніми утворюють 18 варіантів, українські – 32 варіанти.

За принципом творення за походженням від імені та псевдоніма – спільними для криптонімів англійської та української мов є два варіанти творення: у криптонімі зі слова й літери – представлення псевдоніма разом з ініціальною літерою імені, як-от: *T. Merchant* – Dibdin, Thomas John [4, с. 256], *Eazy-E* – Wright, Eric [4, с. 154], *Блискавка, В.* – Сосюра, Володимир Миколайович [1, с. 71], *Максименко, И.* – Романченко, Іван Савич [1, с. 247]; у криптонімі з неповного слова і слова – представлення неповного слова за збігом з ім'ям та подачі слова псевдонімом, як-от: *Ye. Petrov* – Katayev, Yevgeny Petrovich [4, 288], *Калічка, Ів.* – Манжура, Іван Іванович [1, с. 197].

За походженням від імені та псевдоніма криптонімам англійської мови притаманні специфічні особливості творення. У криптонімі з літери і слова такими є походження літери від ініціальної літери подвійного імені в комбінації із псевдонімом: *C. Sylvester* – Wood, Emma Caroline [3, с. 616], *T. Buckland* – Hill, Edmund Thomas [3, с. 377]. У криптонімах із двох слів і літери зафіксовані такі відмінності: представлення криптоніма за допомогою літери, імені та псевдоніма – *C. Henry Gordon* – Racke, Henry [4, с. 181], **A. or Alfred Crowquill* – Forrester, Alfred Henry [3, с. 329]; псевдоніма, імені й літери, яка є ініціальною літерою подвійного імені – *Law, Marjorie J* – Liddelow, Marjorie Joan [2, с. 236], *Borth, Willan G* – Bosworth, Willan George [2, с. 166]; псевдоніма, літери та імені – *Jack E. Leonard* – Lebitsky, Leonard [4, с. 233], *George U. Fletcher* – Praft, Fletcher [4, с. 167]; пседоніма й літери, яка є ініціальною літерою імені або подвійного імені – *Bagby, George A* – Stein, Aaron Mark [2, с. 44], *Sydney C. Grier* – Gregg, Hilda Caroline [4, с. 186].

Відмінності криптонімів англійської мови, до складу яких входять дві літери і слово, полягають у походженні першої або другої літери від ініціала імені в поєднанні із псевдонімом, як-от: *Martin, RJ* – Mehta, Rustam [2, с. 248], *Raimond, CE* – Robins, Elizabeth [2, с. 269], другої літери – від ініціальної літери подвійного імені в поєднанні з псевдонімом, типу: *Riter, A. W.* – Rolfe, Frederick William [3, с. 141], *Holme, K. E.* – Hill, John Edward Christopher [3, с. 74]. Для англійських криптонімів із двох літер і слова характерне також утворення за збігом літер з ініціальними літерами імені і подвійного імені – *Calcraft, J. W.* – Cole, John William [3, с. 24], *Visiak, EH* – Physick, Edward Harold [2, с. 297] або – за збігом обох літер з ініціальною літерою імені в поєднаннні з псевдонімом: *Marric, JJ* – Creasey, John [2, с. 247], *Archer, AA* – Joscelyn, Archie [2, с. 155]. Специфічним для англійських криптонімів є представлення однієї з літер ініціалом імені одного з двох авторів або – ініціальними літерами імен двох авторів: *Ballincer, WA* – Baker, William Howard and McNeilley, Wilfred [2, с. 50], *Gilman, JD* – Fishmam, Jack and Orgill, Douglas [2, с. 298]. Простежено також творення криптонімів за принципом ім'я, псевдонім і дві літери, які є невідомими за походженням, наприклад *George Forrest Esq., MA* – Wood, John George [3, с. 616].

Відмітним для англійської мови в криптонімах зі слова і трьох літер є поєднання псевдоніма з літерами, з яких перша і третя або лише друга представлені ініціалом імені, наприклад: *Corenanda, ALA* – Numano, Allen [2, с. 183], *G. A. L. Burgeon* – Barfield, Arthur Owen [3, с. 206].

У криптонімі зі слова і чотирьох літер в англійській мові специфічним також є поєднання псевдоніма і літер, остання з яких є ініціалом імені, як *Sampfilius Philocris, Z,Y,X,W.* – Sampson, William [3, с. 531], у криптонімі з двох слів і трьох літер – імені, псевдоніма і літери невідомого походження, на зразок *William Nadir, S.X.Q.* – Douglass, William [3, с. 303], а в криптонімі з неповного слова і слова – неповного слова, яке є похідним від імені, і псевдоніма: *Ye. Petrov* – Katayev, Yevgeny Petrovich [4, с. 288].

Для українських трилітерних криптонімів характерний збіг другої і третьої літер з ініціалами псевдоніма та імені: *В.-С.Ф.* – Матушевський, Федір Павлович [1, с. 87].

Специфічним для українських криптонімів із трьох літер і слова є утворення за збігом перших двох літер із псевдонімом одного автора, слова – із псевдонімом другого автора, літери – з ініціаль-

ною літерою імені другого автора: *Ф.В. и М.Уманець* – Кониський, Олександр Якович і Королів, Михайло Федорович [1, с. 374].

Своєрідність утворення криптонімів із неповного слова й літери в українській мові полягає у збігу неповного слова з псевдонімом, літери – з ініціальною літерою імені, як-от: *Г-н,* – Драгоманов, Світозар Михайлович [1, с. 114], *В-ий, А.* – Кузьмінський, Олександр Станіславович [1, с. 90] або навпаки: *В-иль, Б.* – Елланський, Василь Михайлович [1, с. 90], *Мих. Д.* – Клоков, Михайло Васильович [1, с. 243].

В українській мові іншими специфічними особливостями криптонімів є: у криптнімі з двох неповних слів – збіг неповних слів з ім'ям і псевдонімом, наприклад: *Гр. Сам* – Коваленко, Григорій Андрійович [1, с. 116], *Л-ко, Вол.* – Дорошенко, Володимир Вікторович [1, с. 219]; у криптонімі з неповного слова і слова – збіг слова з псевдонімом, а неповного слова – з ім'ям: *Г-ка, Володимир* – Резніков, Володимир Васильович [1, с. 113], *П-ко, Сергій* – Шелухін, Сергій Павлович [1, с. 298].

За походженням від імені і псевдоніма нараховується 34 варіанти творення англійських криптонімів і 12 – українських.

За принципом творення криптонімів від прізвища та псевдоніма, від прізвища, імені та псевдоніма, від псевдоніма й імені по батькові, від псевдоніма, імені та імені по батькові, від імені, імені по батькові та псевдоніма спільним варіантом творення криптонімів досліджуваних мов за принципом походження від прізвища і псевдоніма є утворення криптоніма з псевдоніма та ініціальної літери прізвища: *(Н.) Greville* – Hawkesworth, John [3, с. 368], *Новик,* – Стрипський, Гіадор Миколайович [1, с. 271].

Варіанти походження від прізвища й псевдоніма, притаманні окремо кожній мові, розглянуті в третьому розділі. Загалом виявлено 31 варіант творення англійських криптонімів і 5 варіантів творення українських криптонімів.

За походженням від прізвища, імені та псевдоніма серед українських та англійських криптонімів не виявлено жодного спільного варіанта творення. Специфічні особливості їх творення за зазначеним принципом описані в трьотьому розділі. Загальна кількість варіантів англійської криптонімії – 41, української – 4.

Походження криптоніма від псевдоніма та імені по батькові трапляється лише серед англійських криптонімів. Такі криптоніми належать авторам-іноземцям, повний варіант імені яких включає ім'я по батькові. Група представлена двома варіантами творення, описаними в третьому розділі.

Принцип творення за походженням від псевдоніма, імені та імені по батькові відсутній серед англійських криптонімів. Група українських криптонімів представлена п'ятьма варіантами творення.

Група криптонімів, утворених за принципом походження від імені, імені по батькові та псевдоніма, представлена одним криптонімом, який належить англійським криптонімним одиницям із причин, аналогічних зазначеним у попередній групі.

Перспективи подальших досліджень. У подальших публікаціях заплановано описати інші принципи творення криптонімів англійської та української мов окремо і здійснити їх порівняння, визначити спільні та відмінні риси.

Джерела фактичного матеріалу

1. Дей О. І. Словник українських псевдонімів та криптонімів / О. І. Дей. – К. : Наук. думка, 1969. – 557 с.
2. Atkinson F. Dictionary of literary pseudonyms / F. Atkinson. – London : Clive bingley, 1982. – 305 p.
3. Carty T. J. A Dictionary of Literary Pseudonyms in English Language / T. J. Carti. – London : Mansell Publishing Limited, 1995. – 623 p.
4. Room A. Dictionary of Pseudonims / A. Room. – [Third edition]. – Jefferson, North Carolina, and London : MsFarland & Company, Inc., Publishers, 1989. – 404 p.

Джерела та література

1. Аракин В. Д. Сравнительная типология английского и русского языков / В. Д. Аракин. – М. : Просвещение, 1989. – 256 с.
2. Биховець Н. М. Дослідження романських, германських та балтійських мов / Н. М. Биховець, А. П. Непокупний // Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України (1930–2005. Матеріали до історії). – К. : [б. в.], 2005. – С. 279–292.
3. Гак В. Г. Сопоставительная лексикология / В. Г. Гак. – М. : Междунар. отношения, 1977. – 262 с.
4. Джеймс К. Контрастивный анализ / К. Джеймс // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1989. – Вып. 25 : Контрастивная лингвистика. – С. 205–306.

5. Жлуктенко Ю. О. Порівняльна граматика української та англійської мов / Ю. О. Жлуктенко. – К. : [б. в.], 1960. – 160 с.
6. Кочерган М. П. Зіставне мовознавство: методи, принципи, аспекти й рівні дослідження / М. П. Кочерган // Мовознавство. – 2006. – № 5. – С. 34–51.
7. Левицкий В. В. Основы сравнительной фонетики германських языков / В. В. Левицкий. – Черновцы : [б. и.], 2003. – 124 с.
8. Лучик А. А. Семантика прислівникових еквівалентів слова української і російської мов / А. А. Лучик. – К. : Довіра, 2001. – 217 с.
9. Манакин В. Н. Сопоставительная лексикология / В. Н. Манакин. – Киев : Знання, 2004. – 326 с.
10. Поливанов Е. Д. Русская грамматика в сопоставлении с узбекским языком / Е. Д. Поливанов. – Ташкент : [б. и.], 1933. – 182 с.
11. Русанівський В. М. Категорія стану (українсько-чешські паралелі) / В. М. Русанівський // Зіставне дослідження української, чеської та російської мов. – К. : [б. в.], 1987. – С. 35–47.
12. Чумак В. В. Типология сказуемого в сербохорватском и восточнославянских языках / В. В. Чумак. – Киев : [б. и.], 1985. – 136 с.
13. Щерба Л. В. О взаимоотношениях родного и иностранного языков / Л. В. Щерба // Щерба Л. В. Языковая система и речевая деятельность. – Л. : [б. и.], 1974. – С. 338–343.
14. Ярцева В. Н. Контрастивная лингвистика / В. Н. Ярцева. – М. : Наука, 1981. – 111 с.

Собков Юрий. Псевдоним как основа образования некоторых криптонимов английского и украинского языков: сравнительная характеристика. В статье осуществлён сравнительный анализ места псевдонимов в образовании кримтонимов английского и украинского языков. Раскрыты принципы образования криптонимов в соответствии с их происхождением: отдельно от псевдонима; от имени и псевдонима; от фамилии, имени и псевдонима; от псевдонима и имени по отчеству; от имени, имени по отчеству и псевдонима. На основании этого выделены основные подгруппы в криптонимии исследуемых языков, в каждой из которых раскрыты общие и отличительные варианты. Анализ привлечения псевдонима для маскировки собственного имени в фрме криптонима осуществлён в одно-, двух-, трёх- і четирёх буквенных криптонимах, а также в криптонимах, образованных из слова и буквы, слова и двух букв, слова и трёх букв, слова и четирёх букв, слова и числа или цифры, неполного слова и слова. Описание основных криптонимных групп представлено в рейтинговом порядке.

Ключевые слова: криптоним, псевдоним, принцип происхождения, общие и отличительные черты, основные подгруппы.

Sobkov Yuriy. Pseudonym in Origination of Some Cryptonyms of English and Ukrainian Languages: Comparative Characteristic. The article deals with the problem of the hidden names – cryptonyms of English and Ukrainian languages. Comparative analysis of pseudonym's place in originating of some cryptonyms of English and Ukrainian languages has been made in this article. Principle of cryptonyms origination separately: from pseudonym; from the names and pseudonyms; from family names, names and pseudonyms; from pseudonyms and patronymic; from names, patronymic and pseudonyms have been described. Based on this principle, the fundamental groups of cryptonyms in investigated languages have been distinguished as well as common and different variants have been found.

Key words: cryptonym, pseudonym, principle of origin, common and different features, fundamental groups.

Стаття надійшла до редколегії
18.03.2013 р.

УДК 811.11.81'373.4

Віталіна Тарасова

Генезис конституентів лексико-семантичного поля «Засоби пересування» в англійській, російській та українській мовах

У статті охарактеризовано етимологічні особливості конституентів лексико-семантичного поля «Засоби пересування» в англійській, російській та українській мовах. Розглянуто основні фактори лінгвістичного й екстралінгвістичного характеру, що зумовлюють сучасний генетичний склад аналізованого поля у порівнюваних мовах. У статті з'ясовано причини появи запозичень у мовах-реципієнтах; пояснено наслідки процесу міжмовної взаємодії та їх вплив на розвиток мов. Встановлені риси схожості лексичних засобів у порівнюваних мовах зумовлені генетичною близькістю німецької та англійської мов, російської та української мов

© Тарасова В., 2013